

grafiska läge mitt i Europa och av det faktum att Tyskland under århundradens lopp hela tiden blivit mindre. Elias ser Friedrich Nietzsche som en av de främsta företrädarna för detta "goda samhälle" och inte som en av den wilhelmska statens opponenter. Elias resonerar sig fram efter två huvudlinjer vilka är förbundna med varandra. Dels ser han nationalismen förankrad i individens "vikänsla" för den nationella identiteten och dels finns medelklassens "jag-känsla" som kräver självförverkligande. Problemet uppstår när medelklassen uppfordras till att begripa och ingripa i storpolitik. Det tyska borgerskapet tvingades ta på sig en machiavellisk roll som var gångbar när furstarna formade strategin men i det demokratiska borgerskapets pluralistiska partisamhälle blir furstarnas machiavel-

lism intet annat än cynisk realpolitik. Det är här man till slut finner nationalsocialismens förakt för realitetspolitik och civilisationsförnuft, skriver Elias i essän *Der Zusammenbruch der Zivilisation* och drar paralleller mellan Weimartidens Freikorps och Förbundsrepublikens RAF.

Norbert Elias uppfattningar om civilisationsprocessen i de feodala samhällena, inom hovkulturerna och i det moderna Tyskland kan ifrågasättas och diskuteras. Elias lägger fram ett brett material, han moraliserar aldrig och förfaller aldrig till kitschig etik och chronschougianskt Besser-wisserei. Som alla stora och illusionsfria upplysningsfilosofer tror Elias på förnuftet eftersom han efter ett långt liv kommit till insikten att goda samhällen kan skapas åt medborgarna först efter ingående analyser av det förgångna.

CARL JOHAN LJUNGBERG:

En historikers självbekännelser

Inte ofta möter vi i dag historiker som mer utförligt reflekterar över historikerrollen. Historikern har blivit en expert bland andra, och därmed också tappat mycket av den aura som förr omgav hans syssla.

Golo Mann: **Wir alle sind, was wir gelesen. Aufsätze und Reden zur Literatur.** S Fischer 1989

Som en påminnelse om en äldre historikerroll framstår den tyske professorn

Golo Mann, Thomas Manns son, nu 80-årig och verksam i Schweiz. Mann har vänt sig mot den expertisanda och materialism som präglar så mycken nutida historieskrivning. Med sina skickliga och njutbara studier har han vunnit varm läsaruuppskattning. Ett knippe essäer har samlats i *Wir alle sind, was wir gelesen*.

Vad Mann främst gripit sig an med att skildra är de dramatiska för att inte säga traumatiska epokerna: 30-åriga kriget, Wienkongressen och det moderna Europas utveckling. Det är som om det mörka

på ett trotsigt sätt tilltalade Mann. Han kunde med dagens favoritord sägas bedriva "kaosforskning".

Och med kaos är Mann väl förtrogen. Han kan med isande precision och till synes oberört återge Tacitus' skildringar av ett sönderfallande Rom; lika självklart som han tecknar den tyske härföraren Wallensteins möten med ödet i ett av stor- krig förhärjat 1600-talseuropa. Genomgående strävar Mann att bara delge läsaren det faktiska, det strängt belagda.

Mann antyder att det mest fruktansvärda en krönikeskrivare har att förmedla inte är ofred och slakt i sig, utan när gudarna tillskrivs begäret att hämnas människorna, inte göra dem väl. Ödet drabbar då bokstavligen blint, personens dygd betyder intet. Föreställningen om det gudomliga som något evigt, gott, måste i sådana tider först återskapas innan en känsla av hopp kan återvända.

Historien som en uppenbarare av människans natur och som en väg till plågsam självkänedom, det är en idé som är nära förbunden med kristendomen. Dennas syn på tid och historia har ofta felaktigt likställts med förakt, avståndstagande. Tvärtom är viljan att se mening och möjligheter i historien den kristna trons frukt, vilket Mann visar i en uppsats om Augustinus från 1980.

Vad kan då en historiker egentligen veta? Egentligen inte mer än andra, enligt Mann. Önskvärt är därför egenskaper som flit, stil, och omdöme. Med förtjusning tillskriver Mann ibland dessa "borgerliga" drag andar man snarare brukat förknippa med världsförakt eller känslotänkande, till exempel Hölderlin.

Kritiskt skildrar Mann i ett sammanhang sina berömda författande släktingar – Thomas och Heinrich – just som människor för vilka verklighetssinnet ersatts av drömskt ordtrolleri: "När jag hörde H M och T M tala politik tillsammans, hade jag ibland känslan: Vad säger dessa båda ovetande mager? Ovetande, eftersom de var illa informerade, verklighetsfrämmande. Mager, eftersom de drömde om andra verkligheter eller förväxlade sina älsklingsdrömmar med verkligheten..."

Vilken förmåga sätter då Golo Mann allra främst, hos diktare och historiker?

Mann ger en del av svaret då han berättar hur de stora tyskarna påverkat honom. Inför Goethe stod han främmande. I Heinrich Heine däremot såg den unge Golo Mann en människa av kött och blod. Heine "utlämnade sig själv mer öppet, naturligt och skamlöst än de andra, dolde intet, ingen svaghet, ingen antipati, framför allt inget skämt... Bakom all skämtsamhet och alla poser erfar man ett djupt allvar, som skulle skämts att framträda obeslöjat."

Golo Mann skuggas som så många av en berömd far. Hans vida författarskap står dock knappast den uppburne Thomas Manns efter, vad gäller mognad eller stilkonst. Att Golo Mann trots goda förutsättningar aldrig valt den rena skönlitteraturen tillskriver han en viss misstro mot fiktionen som sådan. Som essäist och kritiker är Golo Mann likväl ypperlig. I Tyskland har Manns verk för några år sedan belönats med det ansedda Goethepriset. Är det inte dags för ett nobelpris? Det skulle inte vara ett dåligt val.